

BİR ZAMANLAR DİLİMİZDE KULLANDIĞIMIZ KUR'AN-I KERİM MENŞELİ KELİMELER -1-

Mehmet Ali Uz
Zeynep Ereser- Mümine Ereser

Türk dili dünyada en çok konuşulan ve en zengin beş dilden birisidir. Türkler İslam ile müşerref olduktan sonra Arapçadan daha sonra da Farsçadan binlerce kelime almış. Nihat Sami Banarlı'nın da ifade ettiği gibi Osmanlı Devleti fetihlere devam ettiği sürece girdiği yerlerden vergi alır, baş alır gibi kelime almış, kelime vermiş ve aldığı kelimeleri kendisine mal etmiştir. İşte koskoca imparator-

luk dili böyle oluşmuştur.

Osmanlı'nın son döneminde başlayan öz Türkçecilik cereyanı cumhuriyet döneminde kıyımaya dönüşmüş bu Arapça, bu Farsça denilerek dilimizden binlerce kelime atılmış. Yerine öz Türkçe kelimeler bulunmaya çalışılmış, bulunamayanların yerine kelime uydurulmuştur. Bunun önderliğini yapan Mustafa Kemal Paşa aynı zamanda bu gidişatın tehlikesini sezen de ilk insan olmuş-

tur. Atatürk Güneş Dil Teorisi düşüncesiyle bu gidişattan geri dönmek istemişse de ömrü vefa etmemiş, onun vefatından sonra kıyım devam etmiştir.

Öz Türkçecilik ve uydurmacılık cereyanı 1960lı yıllardan sonra solun da gayretleriyle büyük hız kazanmış ve koskoca o imparatorluk dili günümüzde kabile dili haline getirilmiştir. Bugün Türk dili en kötü günlerini yaşamakta, üniversite mezunları bile 30-40 yıl önce yazılan kitapları okuyup anlamakta zorlanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre ders kitaplarının dili ilkokuldan üniversiteye kadar bu dil zafiyetini açıkça ortaya koymaktadır.

Kur'an-ı Kerim okurken Kur'an'da geçen bir zamanlar hepimizin kullandığı kelimeler dikkatimi çeker ve acaba dilimizde kul-

landığımız Kuranı Kerim menşeli ne kadar kelime olduğunu merak eder fakat bu konuya eğilmeye fırsat bulamazdım. Bu yaz tatilinde birisi imam hatip öğrencisi Mümine Ereser ve ablası Zeynep Ereser'in de yardımıyla bu konuya eğilmeyi düşündüm. Bir taraftan Kuranı Kerimde geçen bir zamanlar dilimizde kullandığımız kelimeleri tespit ediyor anlamlarını karşısına yazıyor sure ve ayet numaralarını kaydediyorduk. Bu arada Osmanlıca sözlüklere de bakmayı ihmal etmiyorduk. Çünkü kullandığımız ve Kuranı Kerim'de geçen kelimelerin Osmanlıca sözlüklerde de geçmesi bu kelimeleri bir zamanlar kullandığımızın da işareti oluyordu.

Arapça, Farsça diye attığımız kelimeler dilimizi zayıflattığı gibi

İslam alemi ile olan irtibatımızı da kesiyordu. Günümüzde hac ve umreler Müslümanlar arasındaki dil anlaşmazlığı yüzünden istenen faydayı sağlayamıyor. Bir örnek vermek isterim. Bir arkadaşımın medresede okumuş babası hacca gittiğinde kaldığı Konya Delilinin(eskiden Mekke ve Medine’de her ilin bir delili bulunur hacıların onlar ilgilenir, kalacakları yerleri onlar tespit ederdi.)evinde ev sahibinden su isteyecek olmuş. Konyalı hacı suyun çok sıcak veya çok soğuk olmasını bildiği kelimelerle anlatmaya çalışıyormuş. Önce bir türlü anlayamamışlar. Sonunda ev sahibi Konyalı hacıya “mutedil” deyivermiş. Eskiden insanlar böyle anahtar kelimelerle meramlarını bir çırpıda anlatıverirdi. Şimdi bundan eser kalmadı.

Müslüman bir toplum olarak dilimizde Kuran menşeli pek çok kelime olduğu gibi, İslam kültürü tesiri ile pek çok kelime ve dini ıstılah da dilimize girmiş bulunmaktadır. Rahman ve Rahim kelimeleri gibi. “Şuur” gibi bazı kelimelerin de biz sadece mastarlarını kullanırken, Kurani Kerim’de bu kelimelerin olumlu olumsuz fiilleri kullanılmıştır. Arapça kelimelerin bazı çekimleri kullanılırken bazıları kullanılmamıştır. Kuran menşeli binlerce kelime kullanıldığı gibi yine binlerce Kuran-ı Kerim’de geçmeyen kelime Arapçadan lisanımıza alınmıştır. Farsça da böyledir. Yalnız biz Arapça ve Farsçadan dilimize kelime alırken bunların pek çoğunu hançeremize uygun hale getirmi-

şizdir. Bazı tabirler de Kuran’dan aynen alınmıştır. İleride üzerinde durulacağı üzere katib-i adl tabiri aynen alınmış ve bu tabir günümüzdeki noter kelimesi yerine kullanılmıştır.

İlk tespitlerimizde bile dilimizde kullandığımız bir hayli Kuran menşeli kelime bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu kelimeleri günlük lisanımızda kullandığımız gibi edebî alanda da kullandıklarımız olmuştur. Bu sebeple şiirlerimizde kullanılan kelimelere örnekler verilmiştir.

Bu çalışma yapılırken dilimize giren ilk kelime alınmış ondan sonraki kullanımlar gösterilmemiştir. Şimdiye kadar böyle bir çalışmanın yapılmamış olması da dikkat çekicidir. Bu çalışmamızda emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

DİLİMİZDE KURAN-I KERİM MENŞELİ KELİMELER

MALİK: Bir şeye sahip, bir şeyi olan. Malik-ul-mülk, Allah.⁽¹⁾

SIRAD: Yol. Sırad-ı mustekim, doğru yol.⁽²⁾

KİTAP: Kitab, Kuran.⁽³⁾

MÜTTAKİ: İktika eden, sakınan, çekinen.⁽⁴⁾

GAYB: Gizli olan, göze görünmeyene inanırlar. Alem-i Gayb, gözle görülmeyen şeylerin alemi.⁽⁵⁾

Bir beyaz lerce, dumanlı uçuş;

(1) Fatiha Suresi 4. Ayet; Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1970, s. 690.

(2) Fatiha Suresi 6. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 1139.

(3) Bakara suresi 2. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 625.

(4) Bakara suresi 2. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 944.

(5) Bakara suresi 3. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 335.

Eşini **gaib** eyleyen bir kuş gibi kar

SALAT: Hz. Peygambere edilen dua. ⁽⁶⁾

AHİRET/AHİRAT: Öbür dünya. ⁽⁷⁾

*Yarım sâat henüz olmuştu. Yolcular durdu;
Demek ki; komşusu dünyânın âhret yurdu.
(Mehmet Akif Ersoy)*

KALP: Çogulu GULUP kalpler, yürek. Kalb-i harab, harap gönül, Kalb-i mecruh, yaralı gönül, kalb-i selîm. ⁽⁸⁾

*Değer yalnız kalbdedir;
Her pişmanlık tövbedir.*

(Necip Fazıl Kısakürek)

AZAB: Azap, işkence, keder. Azab-ı Kabr, kabir azabı. ⁽⁹⁾

Ümmî kalıp da cazibe- i dine incizap

*Evlâ değil mi, âlim olup da çekmeden azap
(Abdülhak Hamit)*

AZİM: Çok büyük. ⁽¹⁰⁾

NAS/İNS: İnsanlar/İnsan. Beyn-en nas, halk arasında. ⁽¹¹⁾

En güçlüsü olmak isteyen, nâsın,

Allah'a tevekkül etmeye baksın!

(Necip Fazıl Kısakürek)

YEVME/EYYAM: Gün, günler (kelime dilimizde pek çok şekillerde yevmiye, yevmi kebis=artık gün, yevmi şems=güneş günü, yevmi kameri= kameri gün, yevmi şekk=şüpheli gün) gibi şekillerde kullanılmış ve bunlara Osmanlıca sözcüklerde yer almıştır. *Sanma ey hâce ki senden zer-ü sîm isterler.*

Yevme lâ Yenfeu" de "kalb-i selîm" isterler. ⁽¹²⁾
(Bağdatlı Ruhî)

(6) Bakara suresi 3. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 1099.

(7) Bakara suresi 4. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 20.

(8) Bakara suresi 7. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 580.

(9) Bakara Suresi 7.ayet; Develioğlu, a.g.e., s.70.

(10) Bakara Suresi 7.Ayet; Develioğlu, a.g.e, s. 73.

(11) Bakara Suresi 8.Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 966.

(12) "Sanma ey hoca ki senden altın ve gümüş isterler
Hiçbir şeyin fayda sağlayamayacağı günde temiz gönül isterler."

ENFÜS/NEFS: Ruhlar, canlar, yaşayanlar/ruh, can, yaşam. Nefs-i hayvani, canlılardaki hareket ve kuvvetler, nefs-i emmare, insanı kötülüğe sürükleyen nefs. ⁽¹³⁾

*Yeter Allaktan korkmak, eğer gaye ilimse;
Ve cahil kalmak için, yeter güvenmek nefse.
(Necip Fazıl Kısakürek)*

MERAZ/MARAZ: Hastalık. Maraz-i mevt: ölüm hastalığı. ⁽¹⁴⁾

ELİYM: Çok dert ve keder. Azab-ı elîm=Acıklı. ⁽¹⁵⁾

ARZ: Yeryüzü çok acı veren azab. Fil arz, yeryüzünde. ⁽¹⁶⁾

MÜFSİD/MÜFSİDÛN: İfsat eden/bozanlar. Müfsid-i mide, mide bozan. ⁽¹⁷⁾

MUSLİH / MUSLİHUN: Düzeltici, ara bulucular. Muslih-âne, arabuluculukla, aracılıkla. ⁽¹⁸⁾
Hem bütün dünyâyı ifsad eyle, hem muslih görün!

(M. Akif Ersoy)

SEFİH / SÜFEHA: Zevk ve eğlenceye düşkün parasını pulunu israf eden akılsız/ Akılsızlar. ⁽¹⁹⁾

TUĞYAN: Azgınlık, coşkunsuluk. Ehl-i Tuğyân: Allah'ın emirlerine aykırı hareket eden. ⁽²⁰⁾

Azgınlık, taşkınlık, zulumdur tuğyan.

Büyüklenme, haddi aşmaktır tuğyan.

(Seyfettin BOZÇALI)

• Devam Edecek

(13) Bakara Suresi 9.Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 266.

(14) Bakara Suresi 10. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 693.

(15) Bakara Suresi 10.Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 257.

(16) Bakara Suresi 11. Ayet; Develioğlu; 50.

(17) Bakara Suresi 12. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 851.

(18) Bakara Suresi 11. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 822.

(19) Bakara Suresi 13. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 1114.

(20) Bakara Suresi 15. Ayet; Develioğlu, a.g.e., s. 1338.

OSMANLIDAN CUMHURİYETE
ÖĞRETMENLERİMİZ -4-
**AĞAZADE OSMAN NURİ
KOÇBEKER (1899-1967)**

Ahmet ÇELİK

Ağazade Osman Nuri, 1315/1899'da Mevlana Türbesinin doğusunda bulunan Civar Mahallesi'nde doğdu. Babası Konya ulemasından müderris **Ağazade Ali Rıza Efendi** (1865-1937)'dir. Annesinin adı Fatıma'dır.

"Ağazadeler" Konya'nın köklü ailelerindedir. Bilinen ataları **Koç Bekir Ağa**'dır.⁽¹⁾ Bu zat, Napolyon'un Akka Kalesi kuşatması sırasında Cezzar Ahmet Paşa yardım ederek Napolyon'un yenilmesini sağlamıştır. Onun torunlarından ve ulemeden **Bekir Sami Efendi** (v.1916)'nin, Atabekiye medresesi müderrisliğinden sonra medresenin ismi "Ağazade Medresesi" olarak anılmaya başlanmıştır. Ağazade Ali Rıza Efendi de bu görevi ondan sonra başarılı bir şekilde yürüterek Konya'nın ilim ve irfanına katkıda bulunmuşlardır.

**AĞAZADE ALİ RIZA EFENDİ
(1865-1937)**

Osman Nuri Efendi'nin babası Ali Rıza Efendi 1865'de Konya'da doğdu. Ağazade Ahmet Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini mahallesindeki Sıbyan Mektebi'nde tamamlayarak Atabekiye Medresesi'ne girdi. Burada Müftü Gevraki Abdülkadir Efendi'de okudu. 5 Recep 1307/25 Şubat 1890'de bu zattan

icazet aldı. Ardından Ağazade Köse Hasan Efendi Medresesi'nde göreve başladı. Burada on iki yıl fahri müderrislik yaptı. 1911'de Konya Şeriye Mahkemesi'nde başladığı vazifesi Şeriye mahkemelelerinin ilgasına kadar devam etti. Bundan sonra bir müddet serbest çalıştı. Adliye muhamminliğinde bulundu. Aynı zamanda iyi bir hattat olan Ali Rıza Efendi, 1292 yılında Kırkağaçlı İsmail Efendi'nin öğrencisi Mehmet Hamdi Efendi'den hat icazeti aldı. Güzel sülüs ve nesih yazardı. El yazısıyla Delailü'l-hayrat, hutbe mecmuası, nakışlı ve tezhipli bir icazetname ile nadide bir levha yazmıştır. Güzel ahlak sahibi olan Ağazade Ali Rıza Efendi

Ağazade Ali Rıza Efendi (1865-1937)

(1) Hasan Özönder, "Koç Bekir Ağa" Konya Ansiklopedisi, C. 5, s. 205, 206.

Ağazade Osman Nuri Koçbeker (1899-1967)

Hadis üzerine bir eser hazırlamakla meşgul iken 15 Mayıs 1937'de vefat etti. Üçler Kabristanı'na defnedildi.

OSMAN NURİ EFENDİ'NİN TERCEMEİ HALİ

Ağazade Osman Nuri (Koçbeker), **4 Haziran 1340/1924** tarihinde Botsa Köyü'nde öğretmen iken kendi eliyle yazıp Konya Maarif Müdürlüğü'ne verdiği terceme-i hali şöyledir:

"Pederim Konya Vilayeti hılalinde Civar Mahallesi'nden olup ismi Ali, mahlası Rıza ve kendi ismim dahi Osman mahlasım Nuri'dir. Vilayeti mezkûredenim.

Pederim ve kendim ulema sınıfından Ehlisünnet mezhebinden ve Türkiye Cumhuriyeti tabiisiyim.

Ağazade sülalesine mensup olup "Ağazade" namıyla yâd olunurum.

18 Nisan 1315/30 Nisan 1899 tarihinde Konya'nın Civar Mahallesi'nde tevellüt etmişim.

Konya vilayetinde **Aziziye Mektebi İbtidaisi'**nden⁽²⁾ 17 Ağus-

tos 1327/30 Ağustos 1911 tarihinde ikmal ettikten sonra hafızlığa başladım. 25 Temmuz 1330/7 Ağustos 1914 seneyi maliyesinde ikmal ettim.⁽³⁾

Bilahare 2 Eylül 1331/15 Eylül 1915 tarihinde **"Medrese-i Aliye"** namıyla **Darulhilafe'ye** dehaletle tahsili meşrut olan ulum ve fünunu tahsil ettim. Medrese müddeti hitam olmaksızın ibtidai haric ve üçüncü sınıf talebesi iken 15 Mart 1333/15 Mart 1917 tarihinde imtihansız? hizmeti maksura erbabından olduğu için Dersaadet İhtiyat Zabıt Saniliği Talimgahına sevk edildim.

Medrese-i mezkûrdan 1 Teşrinisani 1339 tarihli tasdiknamem vardır. Derece-i tahsilim ise lise dersleri on birinci sınıf derslerine muadildir.

27 Temmuz 1333/1917 tarihinde Konya'dan Dersaadet İhtiyat Zabıt Namzetleri Talimgâhına sevk olundum. 6 Ağustos 1334/1918 tarihinde mezkûr talimgâha kayd ve kabul edildim.

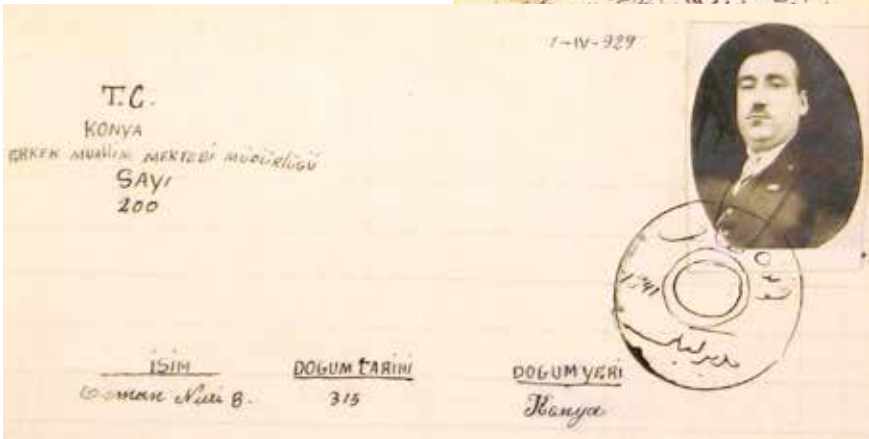
Devre-i talimgâhımın hitamında 1 Teşrinisani/Kasım 1334/1918'de ihtiyat zabıt namzedi olarak neşet ettim. Mezkûr talimgâha merbut Yakacık'ta derdest teşkil olan Makinalı Tüfek Taburuna 1 Haziran 1334/1918'de kurs görmek üzere gönderildim. Mezkûr taburda 28 Kânunuevvel/Aralık 1334/1918 tarihine kadar hizmet ettim. Mezkûr tarihte Dersaadet İhtiyat Zabıt Namzetleri 2. Alayı 3. Taburuna sevk-amede olarak verildim. Mezkûr taburda hizmet etmekte iken talimgâh kumandanlığının emriyle 12 Şubat 1335 tarihinde terhis oldum.

(3) Osman Nuri beyin Aziziye Mektebinde iken hocası Müncüzade Mustafa Lutfi ve Samancızade Osman efendidir. Hafızlığını ise Çopur Kadızade Bahri Efendi'den almıştır. Uz, Konya Alim ve Velileri, s.512

(2) Mahmut Sural "Ulurmak İdadisi" demektedir.

Terhis-i bera sonrası 1 Teşrinisa-ni/Ekim 1334/1918 zabıt vekilliği-ne terfi ettiğimi şubece tebliğ edildi. Konya Ahz-ı Askeri Şubesi, tarafıma 1 Mayıs 1337/1921 tarihinde Hareketi Milliye tevazzuf ederek Fırka Alayı 39/4 Makinalı Tüfek Bölüğü'ne verildim. Mezkûr tabur ile 13 Temmuz 1337/1921 de Tavşantepe muharebesine yaralanarak mezkûr muharebede sol mememin üzerinden mecruh olarak Ankara Cephesi Hastanesi'ne sevk olunarak bir mah kadar taht-ı tedavide kaldıktan sonra 20 günlük istirahat müddetimi Konya'da geçirmek üzere Konya'ya gönderildim.

Müddetim hitam olmakta iken Konya Havalı Kumandanlığı'nın 30/8/1337/1921 tarih ve 181 numaralı emirnamesiyle Konya'da derdest teşekkül olunan mevki Makinalı tüfek taburuna tayin olundum. İki mah kadar hizmet ederek ahiren fırka tabur üzerine kıtaı sabikam olan Fırka Alayı 25 (okunamadı)...intihab ettim. Mezkûr taburda iken Ashalas muharebesine iştirak ettim. Kızıltaş Yaylası Tepelerinde tekrar mecruh olarak Eğridir Hastahanesi'ne oradan ise **Konya Hilali Ahmer Hastahanesi**'ne sevk olundum. Mezkûr hastahane de iki mah tedavide kalıp badet-tedavi sıhhiye

Ağazade Osman Nuri Koçbeker'in nüfus cüzdanı.

bir buçuk mah tebdili hava aldım. Tebdili hava hitamında tekrar hatfe ahlım olan Alay 39/1/4 de iltihak ettim. Alay 39/1/4'de iken alay emriyle 2/85'e verildim. Alay kumandanının ismi Tevan? Bey ve tabur kumandanının ismi ise Fahri Bey idi. Mezkur taburda iken Müdafayı Milliye Vekaleti'nin ol babdaki emri üzerine 7/8/1339 tarihinde terhis olundum. Terhisi müteakiben memleketi aslim olan Konya'da muallimlik mesleğine teşebbüs ettim. Teşebbüsüm neticesi 20 Teşrinievvel/Ekim 1339/1923 tarih ve 29256/443 numaralı ve 600 kuruş maaşla Botsa muallimi olarak tayin edildim. Elyevm mezkûr karyede ifayı vazife etmekteyim.

Memuriyetimde hiçbir suretle in-fisalim vuku bulmamıştır. Tahtı mahkûmiyete alınmadım.

İş bu tercemeyi hali birinci defa olarak tarafımdan yazılıp Maarif Müdüriyeti'ne takdim kılındı. 4 Haziran 1340/1924. Botsa karyesi muallimi Osman Nuri."⁽⁴⁾ (KMEM3-88_0016-18)

Osman Nuri Efendinin bu tarihten sonraki görevleri şöyledir

1 Eylül 1927'de **Hatip Nahiyesi Gödene Köyü** "muallim muavinliğine" atandı. 30 Eylül 1928'de aynı yere "muallim" olarak devam etti.

1 Eylül 1939'de **Ulurmak İlkokulu** öğretmenliğine tayini çıktı. Bu okulda görevli iken 3 Şubat 1945'de Valiliğin 561/93 no.lu emriyle görevden elçektirilmiştir. Bunun üzerine emekliliğini istemiş 11 Temmuz 1945'de emekliliği kabul edilerek kendisine emekli aylığı verilmeye başlanmıştır.

EĞİTİME HİZMETLERİ

Ağazade Osman Efendi Kuran eğitiminin yasaklı olduğu dönemde öğretmenken, sabah namazından sonra okulda, saat dokuza kadar öğrencilerine "Elif-ba" öğretir, saat 9'dan sonra da Kur'an-ı Kerim cüzlerini kaldırarak, sıra üzerine koydurduğu "Alfabe"yi okuturdu. Bazılarının ihbarı üzerine kontrol gelen müfettişleri ikna edip, savardı.⁽⁵⁾

1945'de emekliye ayrıldıktan sonra kalan ömrünü Kur'an-ı Kerim'e hizmete tahsis etti. Çeşitli Kur'an-ı Kerim kurslarında görev alır, çok öğrenci ve hafız yetiştirir, ortaokul ve liseye devam etmelerini temin ederdi. Kapu Camii civarındaki Sefhavan Camiinde açtığı Kur'an Kursu'nda yüzlerce öğrenciye Kuran ve Tecvid öğretti. Köyden gelen ve kendisine teslim edilen öğrencileri civar mahallelerde namazı kılınan camilerin odalarına yerleştirerek hafızlıklarını tamamlayan öğrencileri de elinden

(4) Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Özlük Arşivi; KMEM3-88_0016-18.

(5) Hasan Özönder, "Merhum Ağazade Osman Efendi Hocamız", Merhaba, 24 Ağustos 2011.

tutarak İmam Hatip Okulu'na yazdırarak velileri oldu.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelip bir süre sonra Ezan'ın Arapça okunmasına karar alınınca, Kapu Camii esnafı evine araba göndererek Ağazade Osman Efendi'yi Kapu Camiine getirip, Konya'da ilk Arapça ezanı okumasını sağlamıştır. Ağazade Osman Efendi Konya'dan trenle hacca gitmiş, yolculuk sırasında trende okuduğu Kur'an- Kerim ile bütün yolcuları mest etmiştir.

Hasan Özönder hocası ilgili şunları kaydetmektedir:

"Ağazâde Osman Hocaefendi... O, dar zamanları yaşamış, çile çekmiş ama yılmamış, yıkılmamış örnek ve önder bir din adamı idi. İriyarı, mücessem bünyeli; asabî mizaçlı görünmesine rağmen gayet hoşsohbet idi. Ulvî mesleğini en liyakatli şekilde temsil etmesini bilen, elinde bastonu, vakarlı sîması, etkili konuşması ile, şimdilerde benzeri maalesef az kalmış bir din adamı idi. Zaman içerisinde, çoğu fakir yüzlerce çocuğu evinde misafir edip, okutarak elinden tutmuştur, yakinen biliyorum. Bununla da kalmamış, onların gelecekleri, öğrenim hayatları, meslek, hatta evlenip ev-bark sahibi olmaları ile de çok yakından meşgul oluşuna, çok zaman şahit ve muttali olmuştur. Okuttuğu, hafız yaptığı seçkin talebelerini, elinden tutarak İmam-Hatip Okulu'na götürüp, kaydını yaptırır, velisi olur ve mezun oluncaya kadar da, himmet ve himayesini eksik etmezdi. Bütün bu özellikleriyle, şimdilerde çoğu anne ve babanın göstermediği ihtimamı onlardan esirgemez, takipçisi olur ve yetişmelerini sağlardı. Hiç hatırdan ve hafızamdan çıkmaz; gözü gibi koruduğu iki öğrencisini tanıyorum;

Ağazade Osman Nuri Koçbeker ve talebeleri.

İkisi de İmam-hatip Okulu'nda aynı sınıfta okuyan, ama maddeten zor hayat yaşayan iki öğrencisinden o zamanlar, biri Türbeönü, bizim Bâb-ı Aksaray Mahallemizin mescidinde, diğeri de başka mahallede bir mescide imam idiler. Hemen her gün görür, buluşur, birlikte hareket ederlerdi. İkisi de hıfzı, kıraati, edası sedası yerinde, gayet terbiyeli, ahlâklı, kişilikli, görevlerine düşkün, azimli, sebatlı idiler. Yıllar sonra ikisi de mesleklerinin yüksek mevkilerinde oldular.

Hiç unutmam, Hocaefendi'nin son yılları idi. Rahatsız, halsizdi. Ga-

yet soğuk, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurlu bir akşam idi. Yatsı namazında mahalle mescidimize gelmişti. İmam olan gözü gibi sevdiği talebesinin arkasında büyük bir mutluluk içerisinde namazını edâ etmişti. Cami çıkışında bekleyip elini öptüm. Kısa bir görüşme yaptık. Evimize buyur ettim, ama mânisi olduğunu söyleyerek kabul etmedi ve hafif bir sesle:

“Bir yerden yardım parası geldi de, belki gençlerin ihtiyacı vardır, yanınızda sabahlamasın..” diyerek onu vermeye geldim, demişti... İsrarlarıma rağmen kalmadı. Veda ederek uzaklaşırken, 1963 yılı Konya’sının fazla aydınlık ve fazla düzgün olmayan sokağında, bastonuna dayanıp, paltosunun yakasını kaldırarak, atkısını kulaklarına çekip uzaklaşışını ve düşen yağmur tanelerini gösteren ilerideki emektar sokak lâmbasının loş ışığında, su birikintileri arasında yol bularak evine doğru gidişini yaşlı gözlerle seyretmiştim... Yaşı hayli ilerlemiş, bastonuna dayanarak güçlükle yürüyebilen bu ilim erbabının, öğrencilerine olan bu hizmet ve himmet anlayışını hiç unutmadım... Kıraati, edası ve sedası mükemmeldi. Mihrapta, mahfelde kısık ve çekingen sesle okuyanları durdurarak, kendi gür, dâvûdi sesiyle

okumaya devam ettiğine çok şahit olmuşumdur.”⁽⁶⁾

Mahmut Sural onun hakkında şunları kaydetmektedir:

“Dini bilgilerinin yanında müspet ilimlerle de mücehhez ve şaşılacak kadar çalışkan bir kişi idi. Son demlerinde kendisini tamamen dini öğretime vermiş özel derslerle pek çok gençimizi din konusunda aydınlatmıştır. Çok güzel bir sesi vardı. “rı” ve noktasız “ha” harflerini güç telaffuz ederdi. Saf bir benliği dürüstlüğü çalışkanlığı ile temayüz etmişti. Kuramı kerimi çok güzel kıraat eder, çok güzel mevlit okurdu. O kadar ki kendi okuduğuna kendi doyamazdı. Babacan kalendar meşrepti. Kendilerini yakından tanırdım. Fakat hep dışarılarda bulunduğu için çok az görüşürdük. Arkasında hayırla yâd edilecek anılar bırakıp gidenlerdendi.”⁽⁷⁾

Ağazade Osman Efendi Hoca, tertibe, düzene, temizliğe, kıyafete düşkün idi. Sade ama temiz giyinirdi. Öğrencilerini bu vasıfla yetiştirmelerine çaba gösterirdi. Namaz kılmak için gittiği camilerde imam efendinin sarığı ihmal edilip yıkanması gecikmişse, cemaatten biraz geri kalır, herkes camiden çıktıktan sonra, mihrap veya hücredeki fesin sarığını çözerek öylece bırakırdı.

“Hiç olmazsa bu vesile ile yıkatır, yeniden sardırır.”

derdi. Adabına, erkânına uygun hareket etmeyen, görevine devamda aksaklıklar gösteren meslektaşlarını özveri ile tenkit ederdi

(6) Hasan Özönder, “Merhum Ağazade Osman Efendi Hocamız”, Merhaba, 24 Ağustos 2011.

(7) Mehmet Sural, “Elli Yıl Öncesinden Her Yönüyle Konya (Ağazade Osman Nuri Efendi)”, Yeni Konya, 13 Kasım 1975.

Ayşe Koçbeker, Ağazade Osman Nuri Koçbeker ve kızı Naciye Biçgel.

AİLESİ ÇOCUKLARI

Samatlar sülalesinden Ayşe Hanım'la (1904-1982) evli olan Osman Nuri Koçbeker'in Naciye (Biçgel) (1926-2013), Hatice (Serdaroğulları), Adnan ve Faruk (1928-2010) adında dört çocukları olmuştur.

VEFATI

30 Ağustos 1967 günü Cıviloğlu Mahallesi'ndeki kışlık evinde bir kalp krizi sonucu vefat etti. Üçler Mezarlığı'na defnedildi.

Kabir taşında şöyle yazılıdır:

"Hüvelbaki, ömrünü Kur'an'la

İlme ve hayra adayan

Faziletli insan

Osman Nuri Koçbeker Hoca'nın

Ruhuna Fatih.

D. 1899 Ö. 30.08.1967

"Yeni Tatbikatlı Tecvit" (Konya, 1953, 1958, Ülkü Basınevi, 48 sayfa) adında yayınlanmış bir eseri vardır.

KAYNAKLAR:

- Konya İl MEM Özlük Arşivi, No:7469
Veli Sabri UYAR, "Hattatlar", Konya Dergisi, Şubat 1948, S. 112, s. 11.
Caner ARABACI, Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri, 1900-1924, Konya 1998, s. 288.
Caner ARABACI, "Ağazade Medresesi", Konya Ansiklopedisi, C. 1, s. 37.
Mehmet Ali UZ, "Ağazade Ali Rıza Efendi", Konya Ansiklopedisi, 2010, C.1 s. 36-37.
Mehmet Ali UZ, "Ağazade Hacı Osman Efendi", Konya Alimleri ve Velileri, s. 512, 513.
Mahmut SURAL, "Elli Yıl Öncesinden Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 15 Ekim 1975. (Ağazade Ali Rıza Efendi)
Mahmut SURAL, "Elli Yıl Öncesinden Her Yönüyle Konya" Yeni Konya, 13 Kasım 1975. (Ağazade Osman Nuri Efendi)
Hasan ÖZÖNDER, "Merhum Ağazade Osman Efendi Hocamız" Merhaba 24 Ağustos 2011.
Saime YARDIMCI, "Konya'da Asırlık Bir Çınar", Konya 2011, s. 184-189.
Selçuk ES, Büyük Konya Ansiklopedisi, Koyunoğlu Müzesi.

POSTA TEŞKİLATI VE KONYA POSTA TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Türklerin Orta Asya'da iken posta hizmetleri deneyimlerinin Çingiz çağında, günümüz modern postasına ışık tutacak kadar düzenli bir posta teşkilatının kurulduğu bilinmektedir. Çinliler ile Çin ordularının yüzyıllar boyunca edindiği posta hizmetlerindeki deneyimler, Türklerin bu hizmeti geliştirilmelerinde büyük bir etken olmuştur.

Hun İmparatorluğu'nda haberleme görevini yürüten atlı ulak ve elçiler, Kağan'a ait güvenilirlik nişanesi taşırlardı. Bu nişaneleri göstererek yollarının üzerindeki bütün kabilelerden ücretsiz koruma ve yiyecek temin ederlerdi, böylece mektupların ve haberlerin hızla yerine ulaşması sağlanırdı. Gidecekleri mesafenin uzaklığı ile orantılı olarak alınan yardımlar, ücreti ödenmek şartıyla Çin elçilerine de sağlanırdı.

Göktürklerde de Hunlarda olduğu gibi iç ve dış haberleşmeyi sağlayan iki ayrı sistem kurulmuştu. Ülke sınırları içinde haberleşme "**sabçı**" adı verilen haberciler tarafından sağlanırken, dış haberleşme görevi elçiler tarafından yerine getirilmekteydi. Göktürk Hanlarının Çin İmparatorlarına gönderdiği mektupların tamamı bugün Çin arşivlerinde bulunmaktadır.

Türkler XI. yüzyılda posta ve ulaşım işlerine oldukça önem vermişlerdir. Ulaşımı temin eden en

önemli vasıta şüphesiz yol idi. Türkler çok kullanılan işlek yola "**ertik**" diyorlardı. Bu yollar üzerine gidiş istikametini göstermek için "**ula**" denilen işaret taşları dikey, icap eden yerlere köprüler yapıyorlardı.

Düzenli hale gelen posta hizmetleri için, belirli posta konaklama yerlerinde at değiştirme yöntemi ile haber ulaştırma yani "**ulak sistemi**" doğmuştur. Bu, Uygur ve Göktürk devletinde görülen bir sistemdir. 629 yılında, Batı Göktürk Devleti'nin içinden geçerek Hindistan'a da giden ünlü Buda rahibi ve gezgini Hsüan Tsang, Türklerin içinden geçerken Göktürklerin ulag sözünü duymuş ve kitabına yazmıştır⁽¹⁾.

Yüksek bir medeniyet seviyesini yakalamış olan Uygurların bir çok idare geleneklerini sürdüren Karahanlılar, posta ve haberleşme işlerine de gayet önem vermiş ilk Müslüman Türk Devletidir. Gerçekten, bu devletin, Maverâünnehir istilasından önce bile "ulag" diye isimlendirilen eski Türk Devlet Postası teşkilatına sahip olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Karahanlılar, ani düşman baskınlarından çabucak haberdar olup, karşı tedbir alabilmelerini sağlamak amacıyla dağların doruklarına "**kargu**" adlı ateş kulelerini de inşa etmişlerdir.

(1) Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri:13. Ankara, 1978, s. 340-341.

Cengiz Han zamanında Devlet işlerini yürütmek ve aynı zamanda şehir ve vilayetin durumunu anlamak için memleket dahilinde “**elçi**” ismi verilen haberciler görevlendirilmişti. Zaten Cengiz Han kendisinden sonra hükümdar olacakların posta işlerini devam ettirmelerini ve memleketin her tarafından süratle haber almalarını temin için yasaya bir madde koymuş ve bununla haleflerini bu işe özen göstermeye mecbur etmişti.

Cengiz Han İmparatorluğu’nun etkisinde kalan İlhanlılarda “**yam**” ve “**ulak**” adı altında, güçlü bir devlet postası kurmuştu. Her **yamhanede** habercilerin yorğun atlarını değiştirmeleri amacıyla pek çok posta atı bulundurulmaktaydı. Hülagü Han zamanında, yamhanelerin bulunduğu yerlerdeki halk, oradan gelip geçen devlet memurlarını ve habercilerini (ulak) ağırlamaları şartıyla vergilerden muaf tutulmuştu⁽²⁾.

Ulak kelimesi ile başlayan, arkış ve eşkinci ile devam eden sözcüklerin Türklerde posta hizmetleri ve habercileri anlamında kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise “**çapar**” özellikle ulak sözü ile birlikte **atlı postacı** anlamında söylenmektedir. Çaparlar, topluluk içinde herhangi bir kişi değildi. Özel bir haberci olsalar bile, topluluk içinde gelenekten gelen ve yarı resmi bir statüye sahip idiler.

Yüzyıllar boyunca dev bir imparatorluğu yöneten Türkler, haberleşmeyi ekonomik, teknolojik ve sosyal kalkınmanın önemli bir alt yapısı olarak görmüşler o çağlarda komşularında bir benzeri

Hans Sloan's Album, "The Habits of the Grand Signor's Court", British Museum.

bulunmayan ulak, tatar, çapar adı altında özel olarak yetiştirilmiş ve çok güzel kıyafetlerle giydirilmiş insanlardan oluşturdukları etkili, faydalı bir haberleşme düzeni kurarak imparatorluğun Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarındaki sınırları içinde haberleşme sistemlerini yüzyıllarca sürdürmüşlerdir.

Modern anlamda iletişim araçlarının atası sayılan posta, telefon ve telgraf hizmetlerinin insanlık tarihinin binlerce yıllık geçmişi içindeki yeri, en fazla son iki yüz yıllık bir zaman dilimine tesadüf eder. Osmanlı’da Posta örgütünün kurulmasında **23 Ekim 1840** ta-

(2) Geçmişten Günümüze Posta, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, s. 39-50.

Sultan Abdülmecit (1823-1861)

rihinde **Sultan Abdülmecit** (1823-1861) tarafından kurulan **Postahane-i Amire** önemli bir dönüm noktası oldu. Bu büyük postanenin yapılışına kadar posta taşımacılığı daha dar olanaklarla da olsa yine de yürütülüyordu. Geleşigüzel binalarda toplanan postaların hayvanlarla gidecekleri yerlere taşınması için çabalanmaktaydı. **Sultan II. Mahmut** (1785-1839)dönemine kadar haberleşme yalnızca devlet eliyle yapılıyordu. Bu görevi yerine getirmek için "sai, ulak, tatar, çapar, berid" denilen görevliler kullanılıyordu. Sultanın genç yaşta ölümünden sonra, onun zamanında başlayan posta taşımacılığındaki yenilikçi hareket, oğlu Sultan Abdülmecit zamanında ele alınmıştı⁽³⁾.

(3) Nesim Yazıcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta Örgütü", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul, 1985.

KONYA POSTA TEŞKİLATI

Türk medeniyetinin en nadide eserlerini veren Konya şehrinde halka ait olmamak şartıyla posta teşkilatını çok eski zamanlarda görmek mümkündür.

İran'da hüküm süren ve Cengiz Han soyundan gelen Gazan Han (1271-1304) geniş ülkesi içinde haberleşmeyi olup biten hadiselerden vaktinde malumat almayı Yam Servisi adı verilen süratli postalar sayesinde temin ediyordu.

Yam bir konak adıdır. Burada duran adamlara da o zaman Yamcı adı veriliyordu. Yamlar 20 km gibi mesafelerde kurulduğu için gerek atlı gerekse yaya haberciler en son süratle emirleri havadisleri birbirlerine alıp veriyorlardı.

Tebriz Konya yolu üzerindeki bu Yam teşkilatı örnek bir süratle vazife görmekteydi. Konya ve havalisinden Gazan Han'a götürülecek haberlerin merkezietini Konya teşkil ediyordu. Bu itibarla ilk Yamcı Konya'dan hareket ederdi. Bu Yamalarda postayı taşımak için atlar ve adamlar bulundurulurdu.

Bu gün olduğu gibi o zaman da posta da büyük bir mahremiyet vardı. Gizli bir haber veya emir ulaştırılmak için bastona sarılmış bir parşomen kağıdı üzerine yazı yazılıyordu. Bu kağıt açılınca satırlar bozulacağı için yazılan yazılar okunmaz bir hale geliyordu. Ancak yazılar karşı merkezde aynı kalınlık ve boydaki bir bastona sarılmak suretiyle okunabilirdi.

Konya'nın Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olması dolayısıyla Selçuklu Devleti zamanında da postaların merkezietini teşkil etmesi tabidir.

Alaaddin Keykubad (ö. 1236) Celaeddin Harzemşah'ı Erzincan

1925 yılında inşasına başlanan Konya Posta (PTT) Baş Müdürlüğü binası, Kayalı Park.

civarında büyük bir hezimete uğrattığı zaman bu zafer haberini müjdelemişlerdi. Esasen Selçuklular zamanında muntazam olan posta teşkilatı Selçuklu devletiyle beraber Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

Osmanlı Devleti'nde İlk Posta Teşkilatı Tanzimat Fermanı ile yaşanan gelişmelerin sonucu olarak Osmanlı Devleti'nin tüm halkının ve yabancıların posta ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla Nezaret olarak **23 Ekim 1840** tarihinde kurulmuştur. İlk Postahane ise İstanbul'da Yeni Camii avlusunda **Postahane-i Amire** adı ile açılmış İlk memurlar Süleyman Ağa, tahsildar Sofyalı Ağyazar Türkçe dışında yazılmış gönderilerin adreslerini tercüme etmek üzere mütercim olarak atanmışlardır.

1877 senesinin başında Konya'daki posta teşkilatı baş müdürlük haline getirilerek sancak ve kazalarında birer baş memur ve icap eden nahiye merkezlerinde de birer memur bulundurulmaya başlanmıştır. O zaman Konya baş

müdürlüğüne Antalya, Isparta, Burdur, Niğde müstakit sancaklarıyla kazaları bağlı idi⁽⁴⁾.

1888 senesinde hükümet karşısında yukarıda iki aşağıda iki odalı olan binaya baş müdürlük ve posta müdürlüğü taşınmıştı. O zaman başmüdür **Abdulkerim Bey** adında bir zattı. 1903'te başmüdürlüğe **Şükrü Bey** adında Rumlili bir zat tayin edildi. Müdürlük kadrosu bir posta müdürü iki muhasebe katibi dört posta memuru iki müvezzi olmak üzere dokuz kişiden ibaretti. Bu zamanda **müvezzi** olan ihtiyar **Süleyman Efendi**'ydi. Binaının damına çıkar aşağıda biriken halka elindeki mektupların alıcılarının adreslerini okurdu. Eğer alıcısı orada ise "Buradayım" diye bağırır ve Süleyman Efendi de sahibinin mektubunu damdan aşağı atardı.

1904'te bu binanın harap olması üzerine İstanbul Caddesi'nin üzerinde Akif Paşa Mektebi'nin karşısındaki Keleş Mustafa'nın

(4) A. Sinan, Konya Tarihine Döküman:Konya Posta Tarihi, Selçuk Gazetesi, 21 Mayıs 1948, s. 2.

malı olan Alişan Hanı'na nakledildi. Bina geniş olduğu için başmüdürlük ve posta müdürlüğü teşkilatını içine alıyordu. O zaman demir yolu Konya'ya kadar geldiği için gelen müraselat Konya'da kalır daha ileriki merkezlere de sürücülük usulüyle gönderilirdi. Onbeş sene kadar burada oturuldu. Sonra halihazırda CHP binasının üst katına Almanların da gelip harp dolayısıyla çalışmaya başlamaları üzerine yer kafi gelmediği için yalnız telgrafhane nakledildi. Posta müdürlüğü ve başmüdürlük ise o zaman İşbankasının yerinde olan binaya taşındı. Burasının 1918 temmuzunda yanması üzerine şimdiki Ali Ulvi Erendaç müessesinin üst katı başmüdürlük alt katı posta müdürlüğüne tahsis edilerek oraya nakledildi. Başmüdür **Ali Rıza Bey** idi. Ali Rıza Bey'in üç ay izinli olması dolayısıyla **baş katip Bekir Bey** vekil oldu. 1916 senesinde yalnız telgraf müdürü olan **Haydar Bey** 1919'da posta müdürü oldu.

1919 senesi nisan ayı içinde başmüdürlüğe **Ethem Bey** tayin edildi. Ethem Bey'in başka yere nakli üzerine 1920 ağustosunda başmüdür olarak **Hüsnü Bey** geldi. 1922'de Bilecik Müdürü olan **Sırrı Bey** 1200 kuruş maaşla Konya merkez müdürlüğüne tayin edildi. Bu sırada Osmanlı Bankası'nın sahibi bir posta binası inşa ettirmişti. 1924'te **Kerim Bey**'in posta müdürlüğü zamanında bu bina yandı. Şimdiki PTT binası ise 1925'te 68230 liraya ihale edilerek yaptırılmaya başlandı. Mimarı Faliş **Ülkü Bey**'dir.⁽⁵⁾ Bazı sebepler dolayısıyla ancak 1928'de tamamlanabildi. 1925'te posta müdürlü-

ğüne 1750 kuruş maaşla **Şevket Bey** tayin edildi. 1928'de başmüdürlüğün merkezleriyle beraber 191 memuru vardı. Bir sene içinde 1164636 adet adi mektup kabul etmişti geliri 245018 masrafı ise 217312 lira idi. Bu sırada posta ve telgraf müdürlüklerinin tevhibi üzerine 20 lira asli maaşla **Rahmi Bey** PTT merkez müdürü oldu. Van başmüdürü olan **Mithat Okan Bey** 22. 10. 1931'de Konya başmüdürlüğüne tayin edildi. 1936'da başmüdürlüklerin ilgası üzerine Mithat Okan Bey vilayet müdürü Rahmi Bey de müdür muavini oldu. Rahmi Bey 15 Ağustos 1938'de Muğla müdürlüğüne gönderildi. 1939 senesinde Erzurum vilayet müdürü olan **Fazıl Barın** Konya vilayet müdürlüğüne tayin edildi. 1943'te başmüdürlüklerin tekrar ihdası üzerine Fazıl Barın başmüdür Denizli müdürü olan Rahmi Bey de merkez müdürü oldu. Bu sefer Konya başmüdürlüğüne Niğde vilayeti bağlandı. Her bakımdan Konya'ya büyük hizmetleri olan Fazıl Barın himmetleriyle şimdiki otomatik santral binası da 1947'de yaptırıldı.⁽⁶⁾

KAYNAKLAR

- A. Sinan, "Konya Tarihine Döküman:Konya Posta Tarihi", Selçuk Gazetesi, 21 Mayıs 1948, s. 2.
- A. Sinan, "Konya Tarihine Döküman:Konya Posta Tarihi", Selçuk Gazetesi, 25 Mayıs 1948, s. 2.
- Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri:13. Ankara, 1978, s. 340-341.
- Geçmişten Günümüze Posta, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, s. 39-50.
- Nesim Yazıcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta Örgütü", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul, 1985.
- Rabia Köse Doğan, "PTT Binası", Konya Ansiklopedisi, C. 7, s. 210, 211.

(5) Rabia Köse Doğan, "PTT Binası", Konya Ansiklopedisi, C. 7, s. 210, 211.

(6) A. Sinan, Konya Tarihine Döküman:Konya Posta Tarihi, Selçuk Gazetesi, 25 Mayıs 1948, s. 2.